

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.Драгоманова

На правах рукопису

КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович

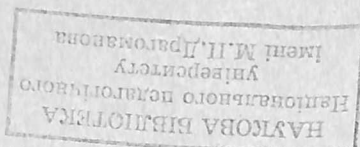
**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ
ОСНОВИ БЕЗПЕРЕРВНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ**

13.00.01 - Теорія та історія педагогіки

+ є дисертація

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1997

Дисертація є рукопис.

Робота виконана на кафедрі педагогіки Черкаського державного університету імені Богдана Хмельницького.

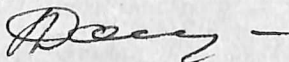
- Науковий керівник* - академік АПН України, доктор педагогічних наук, професор
Мороз Олексій Григорович
- Офіційні опоненти* - член-кореспондент АПН України, доктор педагогічних наук, професор
Бондар Володимир Іванович
- кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Роман Ромма Михайлівна
- Провідна установа* - Кіровоградський державний педагогічний інститут імені В.К.Винниченка

Захист дисертації відбудеться 22 травня 1997 року о 14 годині 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К.01.33.08 при Українському державному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова за адресою: 252030, м.Київ-30, вул Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Автореферат розіслано 19 квітня 1997 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради, доцент

Л.В.Долинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Здобуття Україною державної незалежності з одночасною зміною суспільно-політичного і економічного устрою викликали необхідність утворення нової моделі освіти як за змістом, так і за структурою і функціями. Існуюча практика одержання людиною освіти один раз на життя породжує проблему функціональної неграмотності, гострої нестачі економічних, політичних, технічних, правових, соціально-психологічних, екологічних знань. Соціально-економічний прогрес, науково-технічна революція, перманентне оновлення техніки і технології об'єктивно і невідворотно диктують впровадження концепції безперервної освіти. Її стрижневою ідеєю є постійний розвиток людини протягом усього життя. Безперервна освіта повинна забезпечувати органічну єдність базового й наступних компонентів, найбільш повну реалізацію потенційних ресурсів особистості. Розгляд і вирішення актуальних проблем освіти на основі забезпечення її безперервності є продуктивним. Водночас розробка цілісної концепції безперервної освіти вимагає комплексного, системного підходу до освіти як певної, особливої соціальної інституції, розгляду її в єдності соціально-економічних, соціально-педагогічних, соціологічних і психолого-педагогічних аспектів.

Поняття безперервної освіти тісно пов'язане з необхідністю її функціоналізації і демократизації. При всіх розбіжностях розуміння ідеї безперервності мова завжди йде про систему, яка визначається сукупністю елементів, які знаходяться у відповідних взаємозв'язках, і створюють певну цілісність, єдність: чи це традиційна система навчання /школа, професійно-

технічне училище, вищий навчальний заклад/, чи система, що крім указаних компонентів включає в себе важливу ланку післядипломної освіти. Більшість науковців, зокрема, Гончаренко С.У., Жерносек І.П., Красовицький М.Ю., Момот Л.Л., Мороз О.Г., Нічкало Н.Г., Снушкін В.Г., Прокопенко Л.І., Пшебильський П.Г., Райський Б.Ф., Савченко О.Я., Сліпкань З.І., Тангян С.А., Турченко В.М. є прибічниками визначення, за яким безперервна освіта являє собою гнучку систему освіти і виховання, відкриту для людей будь-якого віку і стану, що супроводжує людину протягом усього її життя, щоб постійно розвиватися, у разі необхідності, давати нову підготовку для змінюваних умов, стимулювати постійну самоосвіту.

Зміст терміну "безперервна освіта" включає, як мінімум, такі компоненти: саму систему освіти /формальну й неформальну/, систему неформальної освіти /культурно-освітні і виховні заклади/, всі освітні заходи й елементи, що здійснюються після завершення формальної освіти.

Так як безперервна освіта являє собою систему, освітні заклади, установи є її підсистемами. При такому підході процес освіти виступає як ланцюг певних послідовних етапів, кожен з яких, з одного боку, розвиває набуті людиною на попередньому етапі знання, з іншого - служить базисом для одержання освіти на наступних етапах. Тому система безперервної освіти повинна, в першу чергу, розглядатися за віковими етапами, тобто по вертикалі: дошкільне виховання /сім'я і дошкільні заклади/; загальна середня і професійна освіта /школи, ПТУ/; вища освіта /ВНЗ різних рівнів акредитації/, заклади підвищення кваліфікації і перепідготовки /ІПК, ФПК, курси, екстернати/. Крім цього поняття системи безперервної освіти повинно бути

розкритим і по горизонталі, з точки зору зв'язків між організаційними формами, методами, засобами, їх спільністю за змістом, складом учасників, економічними і соціальними факторами.

Проблема організації безперервної педагогічної освіти в тій чи іншій мірі знайшла відображення в працях К.Д. Ушинського, С.Ф. Русової, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського. Цікаві підходи до розгляду безперервної освіти викладені у працях Перегудова Ф.І., Турченка В.М., Філіпова Ф.Р., Ягодіна Г.О. З позицій природовідповідності особи до потреб і вимог суспільства розглядається освіта в 90-х роках на основі розвитку окремих теоретичних ідей Л.С. Виготського, В.Г. Ананьєва, С. Фукуями, В.М. Сороки-Росинського та інших прогресивних діячів педагогіки.

Проте в цілому теоретичні основи безперервної освіти педагогічних кадрів не розроблені, проблема недостатньо вивчена у наявній педагогічній літературі, мало є рекомендацій для практичної діяльності, що й обумовило вибір теми дослідження: "Організаційно-педагогічні основи безперервної освіти педагогічних кадрів".

Об'єктом дослідження є діяльність регіонального органу управління освітою та його підструктур щодо організаційно-педагогічного забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів у регіоні.

Предметом дослідження є процес, шляхи, форми, методи і засоби забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів на всіх рівнях і етапах.

Мета дослідження полягає в розробці теорії і методики організаційно-педагогічних основ безперервної освіти педагогічних кадрів, як необхідних умов і складових забезпечення

дієвості системи безперервної освіти.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні того, що освіта педагогічних кадрів повинна носити безперервний, системний характер, забезпечуватися цілеспрямованою організаційно-педагогічною діяльністю управлінських органів, базуватися на діагностико-прогностичній основі.

У відповідності з метою дослідження визначені такі основні завдання:

1. Розробити теоретичні основи системи безперервної освіти педагогічних кадрів.

2. Розробити структурно-функціональну модель організаційно-педагогічних основ безперервності освіти педагогічних кадрів.

3. Експериментально перевірити вплив запропонованої моделі організаційно-педагогічних заходів на забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів.

4. Розробити практичні рекомендації для найбільш ефективного забезпечення безперервної педагогічної освіти.

Методологічною і теоретичною основою роботи стали положення педагогічної та соціологічної наук, етнопедагогіки, фундаментальні дослідження та розробки проблем безперервності освіти педагогічних кадрів, положення Конституції України, Закону України "Про освіту", Державної національної програми "Освіта" /Україна XXI століття/, теорія наукового пізнання, основні положення загальної теорії систем і системного підходу до цілісних педагогічних процесів і явищ.

Дослідження здійснювалися **методами**:

1. Аналізу праць з питань філософських, соціально-економічних, соціально-педагогічних проблем безперервної освіти.

2. Вивчення досвіду роботи управлінь освітою та їх підструктур /спостереження, бесіди, анкетування, вивчення документації, аналіз існуючих систем освіти педагогічних кадрів/.

3. Експериментальної роботи з використанням констатуючого, порівняльного та конструюючого педагогічного експерименту.

4. Якісного і кількісного аналізу експериментальних матеріалів.

Достовірність основних результатів і висновків дослідження забезпечується застосуванням комплексу наукових методів, адекватних поставленим завданням, що взаємодоповнюють один одного, відповідністю теоретичних положень і висновків як між собою, так і з даними дослідно-експериментальної роботи, одержанням наукових результатів, повнотою і статистичною значущістю зібраного матеріалу.

Наукова новизна роботи визначається:

1. Створенням і експериментальною перевіркою за розробленими автором примірними критеріями системи організаційно-педагогічних основ безперервної освіти педагогічних кадрів. Виділені певні структурні рівні, етапи. Встановлено необхідні зв'язки, які забезпечують взаємодію усіх ланок як у горизонтальних рядах /на одному рівні/, так і у вертикальних /міжрівневі зв'язки/.

2. З'ясуванням ролі і опрацюванням методики діагностико-прогностичного підходу як одного з провідних ефективних факторів забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів.

Теоретична значущість роботи полягає в розробці дисертантом структурно-функціональної моделі безперервної освіти педагогічних кадрів, взаємообумовленої, логічно зв'язаної су-

купності форм і методів її реалізації /педагогічні класи загальноосвітньої школи, мала академія наук при ОіПОПШ, педагогічна школа-інтернат, педагогічний коледж, науково-методичні лабораторії; система "випускні экзамени - вступні экзамени", моделювання і розв'язок організаційно-педагогічних, управлінських ситуацій, випуск педагогічного вісника, інших видів методично-інформаційних матеріалів/ та організаційно-педагогічних умов їх ефективного використання в справі забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів.

Практична значущість роботи полягає в тому, що в ній, з врахуванням вимог Закону України "Про освіту" та Державної національної програми "Освіта" розроблені, перевірені й підготовлені рекомендації щодо забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів, які можуть бути використані в практиці роботи органів управління освітою, інститутів післядипломної освіти педагогічних працівників, вищих навчальних та всіх інших типах освітніх закладів, враховані при подальшій розробці теоретичних основ створення загальнодержавної системи безперервної освіти педагогічних кадрів, при підготовці нових підручників і посібників з педагогіки, школознавства, педагогічного менеджменту.

Базою дослідження були освітні системи 7 сільських районів Черкаської області, Уманський педінститут, Черкаський державний університет, усі середні навчальні заклади Черкаської області /460 шкіл, 36 професійно-технічних училищ/, обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, шість обласних інститутів удосконалення вчителів України, управлінням освітою Черкаської обласної державної адміністрації, у якому дисертант працював протягом останніх шістнадця-

ти років. Дослідження проводилися у 1973 - 1996 роках.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснено шляхом:

- доведення /пропаганди/ основних ідей дослідження на науково-педагогічних міжнародних, Всеукраїнських, обласних і міжвузівських конференціях. Зокрема, на Міжнародній конференції "Нові підходи в навчанні і вихованні учнів: пошуки, проблеми, завдання", Одеса, 1992 р.; Всеукраїнській науково-практичній конференції "Формування творчої особистості педагога для оновлюваної національної школи", Умань, 1993 р.; обласній конференції "Екологічне виховання", Черкаси, 1993 р.; Міжнародній науково-практичній конференції "Екологія і освіта: проблеми теорії і практики", Умань, 1994 р.; Міжнародній науково-практичній конференції "Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми", Чернівці, 1996 р.; Третіх Всеукраїнських педагогічних читаннях "В.О. Сухомлинський і сучасність", Умань, 1996 р. та багатьох інших;

- висвітлення основних положень дослідження автором на міжреспубліканських, республіканських і обласних курсах, семінарах /1981 - 1996/;

- видання ротاپринтним способом тез доповідей і виступів з досліджуваної теми /16/, типографським способом /4/, у журналах /6/, у газетах /34/;

- виступів по телебаченню: обласному /14/, республіканському /2/, по радіо: обласному /9/, республіканському /3/;

- видання відеофільмів і аудіофільмів.

Перелік основних навчально-методичних та наукових публікацій дисертанта в кінці автореферату.

Надійність висновків дослідження підтверджується стійкими результатами забезпечення навчальних закладів педагогічними кадрами в Черкаській області і високою якістю їх роботи, занесенням 78 об'єктів системи освіти області до Всеукраїнської картотеки передового педагогічного досвіду, проведенням на базі закладів освіти Черкаської області Всеукраїнських і міждержавних заходів. Підструктура управління освітою – інститут післядипломної освіти – відзначений дипломом Міністерства освіти України за успішне вирішення проблеми системності у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів. У 1986 році до картотеки Міністерства освіти України внесена методика педагогічної діагностики, розроблена і перевірена в Черкаській області. У 1990 році обласний інститут удосконалення вчителів був удостоєний срібної медалі за забезпечення ефективної системи підвищення педагогічної майстерності, побудованій за діагностико-прогностичною методикою. У 1991 році колегією Міністерства освіти України схвалено роботу методичного центру дошкільного виховання в системі безперервної освіти Черкаського обласного управління освітою. У 1992 році на базі Черкаської області проведено виїзне засідання колегії Міністерства освіти України з питань розвитку національної школи, як однієї з провідних ланок системи безперервної педагогічної освіти.

На основі проведеного дослідження і узагальнених результатів на захист виносяться:

I. Педагогічна концепція організаційно-методичної діяльності обласного управління освітою щодо забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів на основі системно-комплексного підходу, визначення мети й завдань, змісту,

форм і методів, оптимального взаємозв'язку науки і передового досвіду.

2. Розроблена на основі цієї концепції система діяльності управління освітою та його підструктур.

3. Модель організаційно-педагогічних форм і методів безперервної освіти педагогічних кадрів.

Структуру дисертації утворюють: вступ, два розділи, висновок, список використаної літератури з 217 назв, 21 таблиця і діаграма, додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання і методика дослідження, висвітлена наукова новизна, теоретична і практична значущість роботи, сформульовані основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Проблеми організаційно-педагогічного забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів" розглядаються методологічні та теоретичні основи досліджуваної проблеми: дається ретроспективний аналіз організаційно-педагогічного забезпечення освіти педагогічних кадрів; викладена сутність неперервності освіти педагогічних кадрів; розкрита методика констатуючого дослідження та проаналізовано реальний стан освіти педагогічних кадрів; обґрунтована залежність дієвості системи забезпечення освіти педагогічних кадрів від організаційно-педагогічної діяльності управлінської ланки в цьому напрямі.

Завдання забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів тим чи іншим чином вирішуються в усіх регіонах України, але результативність, віддача від вкладених учасниками цього

процесу зусиль часто є недостатньо ефективною. Причина, як правило, полягає в тому, що досить складну проблему намагаються вирішувати стихійно, автономними методами, без достатнього наукового аналізу й прогнозування результативності. Необхідна цілісна, побудована на системному підході концепція, яка б передбачала систему взаємозв'язаних заходів по кожній складовій системи, по кожному елементу процесу безперервної освіти: цілях, завданнях, змісту, формах, методах, умовах.

Підкреслено, що лише звертаючись до досвіду попередників, аналізуючи праці видатних педагогів різних історичних епох і країн, можна забезпечити практичну наступність прогресивних ідей, зв'язати логічною ниткою минуле, сучасне і майбутнє. Саме праці попередників і сучасних педагогів допомагають розкрити сутність необхідності системного підходу до організації безперервної освіти педагогічних кадрів.

Узагальнення нормативних документів різних часів, праць вітчизняних і зарубіжних педагогів-науковців, дослідників, існуючої та історичної практики дали можливість зв'язувати сутність утворюючих компонентів об'єкта дослідження.

У процесі констатуючого експерименту була вивчена й узагальнена практика забезпечення освіти педагогічних кадрів. Так, у досліджуваних регіонах у підсистемі обласного рівня в різні роки функціонування можна виділити такі структурні підрозділи: управління освітою /облвно/ та обласний інститут післядипломної освіти; вищі педагогічні заклади різних рівнів акредитації.

Стан організаційно-педагогічного забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів висвітлювався в нормативних документах МО України, в дослідженнях та публікаціях у

періодичній пресі окремих областей /"Педагогічний вісник" - Одеська обл., "Методичний бюлетень" - Полтавська обл. та інші/.

За 1991 - 1996 рр. в Україні прийнято понад 80 законодавчих та нормативних актів з питань освіти. Міністерство освіти України здійснює державну політику в галузі національної освіти, спрямовану на її відродження, подальше вдосконалення науки, на всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, забезпечення суспільного виробництва кваліфікованими працівниками та спеціалістами. Положення про кожну складову системи безперервної освіти, в т.ч. й безперервної педагогічної освіти, свідчать, що в Україні педагогічна освіта набуває статусу системи закладів, системи заходів, органічно пов'язаних нормативними, правовими документами та змістовим напрямом реалізації принципу наступності в усіх складових, тобто чинності безперервності в підготовці працівників освіти.

Система безперервної педагогічної освіти в Україні на кінець 1996 р. включає близько 2 тисяч факультативів "Юний педагог", 162 педагогічні класи, 51 педучилище і коледж, 1 чоловічий педагогічний лицей, 23 педінститути, 4 педагогічні університети, 13 класичних університетів, 26 інститутів післядипломної освіти.

У першому розділі за наслідками констатуючого експерименту узагальнено вузькі місця в роботі щодо забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів, зокрема такі, як недосконалість системи відбору учнів до навчання в педагогічних закладах; нескоординованість дій всіх закладів педагогічного спрямування в підготовці педагога /організаційні питання щодо

вивчення потреби в педкадрах, прогнозування кількості і профільності; нескоординованість дій у пропедевтичній роботі, у підготовці, підвищенні кваліфікації і перепідготовці педагогічних кадрів; слабка взаємодія адміністративних, наукових, методичних засад: одночасна підпорядкованість закладів управління освітою і Міністерству освіти та інші.

У дисертації констатується, що в діяльності більшості органів управління освітою відсутня збалансованість системи, яка б забезпечувала цілеспрямованість, наукову обґрунтованість, безперервність і циклічність організаційно-педагогічних основ освіти педагогічних кадрів. Відмічаються також і прогресивні тенденції в розвитку системи освіти в цілому, що створюють необхідні передумови для практичного здійснення в Україні безперервної освіти педагогічних кадрів.

У другому розділі дисертації "Удосконалення організаційно-педагогічних основ забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів" розкрита і науково обґрунтована система організаційно-педагогічної діяльності управління освітою обласної держадміністрації та його підструктур щодо забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів, визначені етапи цієї діяльності, роль і місце різних форм, методів на всіх рівнях; простежена динаміка ефективності освіти педагогічних кадрів у процесі конструючого експерименту, проаналізовано одержані результати, сформовані моделі підготовки педагогів у ВНЗ, безперервної освіти педагогічних кадрів на післядипломному етапі, розроблена узагальнююча структурно-функціональна модель системи забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів на обласному рівні.

У дисертації показано, що наріжними методологічними

положеннями даної роботи є принцип об'єктивності, тобто наукової достовірності, опори на пізнання об'єктивних наукових закономірностей; історизму, зокрема, критеріально-оцінкової і прогностичної його функцій, що дозволяє в процесі дослідження, по-перше, обгрунтовано визначити складові системи, відібрати форми, методи, засоби забезпечення ефективності дій системи безперервної освіти, які перевірені і підтверджені часом, і, по-друге, прогнозувати напрями удосконалення, розвиток системи, оптимізацію процесу в сучасних умовах.

Доцільно, на наш погляд, виділити застосований при дослідженні даної проблеми ще один методологічний принцип - системно-комплексний, цілісний підхід.

Методологічною основою дослідження проблеми системи безперервної освіти є також розгляд її у відповідності з законами діалектики, у розвитку, у взаємозв'язках з іншими явищами, категоріями, з врахуванням законів трансформації кількісних змін у якісні, змін внутрішньої структури явища. Організаційно-методичні аспекти процесу забезпечення безперервної освіти вимагають постійно мати на увазі, що не можна підходити ні до однієї складової, ні до одного елемента, явища /етапу/ проблеми без врахування їх наступних взаємодій. А звідси процес дієвості досліджуваної системи повинен бути забезпечений упорядкованим комплексом зв'язаних воедино, органічно взаємодіючих усіх видів і напрямків діяльності працівників управління освітою з одного боку, та всіх його підструктур - з другого. Крім того ця діяльність повинна "входити" в систему всієї діяльності управління не як надуманий, штучно "прив'язаний" елемент, а "вписуватися" в неї логічно, органічно, взаємообумовлено й науково-практично обгрунтовано.

На етапі конструюючого експерименту дисертантом науково обґрунтовується доцільність безперервної педагогічної освіти на основі діагностико-прогностичних підходів, що забезпечує наступність і органічний змістовий зв'язок між окремими етапами й рівнями підготовки, підвищення кваліфікації та атестації, створюються перші науково-навчально-методичні комплекси при управлінні освітою /облвно/, інституті вдосконалення вчителів.

У 80-і роки в Черкаській області формується осередок передового педагогічного досвіду з проблеми забезпечення системи роботи по підготовці учнів середніх навчальних закладів до вступу в педагогічні заклади /педкласи/ - пропедевтичний напрям; навчання в педагогічних закладах - створення спільних навчальних комплексів: школа - педучилище - педінститут та система післядипломної освіти педагогів, зокрема підвищення професійної кваліфікації по рівнях: особа - освітній заклад - РМК /районний рівень/ - ОІУВ /обласний рівень/; по етапах: педагогічне діагностування - прогнозування і планування - реалізація планів через багатоманітність форм, методів, засобів та атестація, як етап виявлення результативності спільної діяльності окремого педагога і системи організаційно-методичних заходів /державних установ/ по досягненню виконання поставленого завдання.

У ході дослідження ми переконалися, що там, де створені кращі умови для здійснення безперервної педагогічної освіти /наявність МАН, ВНЗ педагогічного профілю різних рівнів акредитації/, і управління освітою працює системно, рівень забезпеченості педагогічними кадрами вищий /таблиця № I/.

Залежність кадрової забезпеченості
від організаційно-педагогічних умов

№ пп	Область	Наявність МАН	Наявність педінсти- тутів педучилищ	Заслухано на колегіях УО питання про стан освіти пед. кадрів у 1991-1996 роках	Не виста- чає вчи- телів станом на 01.01.97
1.	Полтавська	є	1/1	2	0,2 %
2.	Житомирська	є	1/2	3	1,2 %
3.	Івано- Франківська	є	0/1	4	0,9 %
4.	Черкаська	є	2/2	6	0,16 %

Конструювання системи безперервності освіти педагогічних кадрів вимагає чіткого розуміння самого процесу цієї діяльності - як цілеспрямованого, керованого, діяльнісного процесу, що передбачає удосконалення організаційно-педагогічної практики, зміну її структурних взаємозв'язків, змісту, форм, методів, засобів, способів.

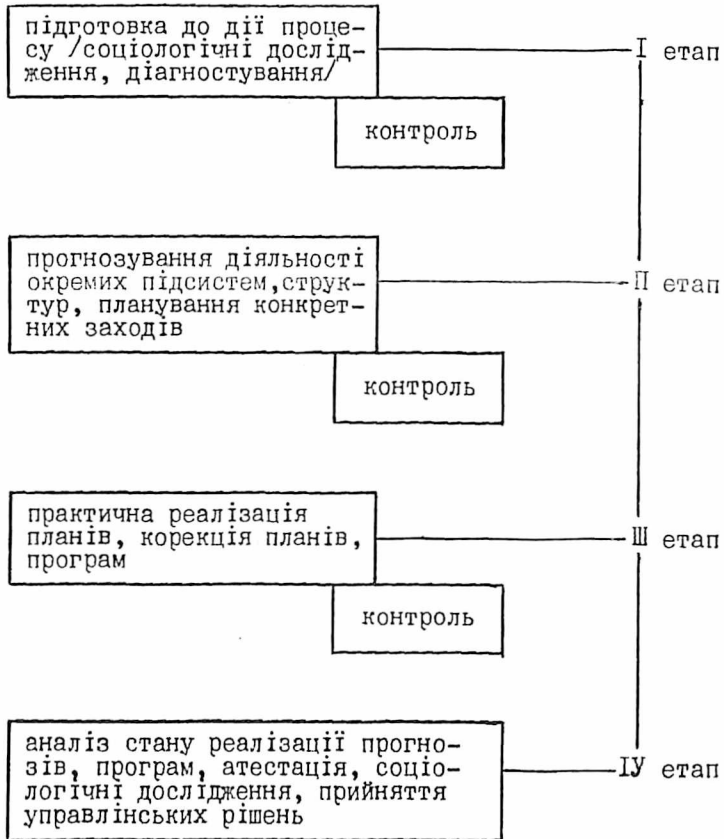
У системі організаційно-педагогічного забезпечення безперервної освіти педагогічних кадрів необхідно виділити окремі структурні ряди, рівні; встановити необхідні адміністративно-змістові зв'язки між окремими рівнями, елементами /складовими/, що забезпечує взаємодію всіх ланок як в горизонтальних рядах /на одному рівні/, так і у вертикальних рядах /між-рівневі зв'язки/.

Забезпечення організаційно-педагогічних основ безперервної освіти педагогічних кадрів - це динамічний процес, динамічна система, а тому особливого значення набуває визначення порядку дій, що забезпечують досягнення прогнозованого результату.

Аналіз сучасних концепцій управління дає підстави визначити схему послідовності дій контекстового процесу /таблиця № 2/.

Таблиця № 2

С х е м а
основних етапів системи забезпечення
безперервної освіти педагогічних кадрів

Перший /підготовчий/ етап включає такі напрями діяльності:

а/ соціологічні дослідження, з'ясування потреби в пе-

дагогічних працівниках для конкретних соціально-територіальних умов, визначення стратегії підготовки педагогічних кадрів, їх заміни;

б/ діагностування рівня підготовленості педагогічних працівників з метою визначення рівня й потреб їх в оволодінні ідеями передового педагогічного досвіду;

в/ виявлення учнів старших класів, які бажать оволодіти професією педагога, знаннями педагогіки для власного вжитку;

г/ виявлення реального співвідношення між соціальним замовленням педагогічним закладам і потребами, визначення стратегії дії системи.

На підготовчому етапі надзвичайно важлива роль належить науці, лише на її основі /соціологічна діяльність, аналітично-діагностико-прогностична діяльність/ можна організаційно-педагогічно забезпечити науково-достовірні напрями діяльності всієї освітньої системи.

Другий етап - прогнозування діяльності на окремих етапах і очікуваних результатів від дії окремих підсистем, елементів, структурних компонентів. Прогнозування тут - це передбачення на основі аналізу, соціолого-діагностичних досліджень, тобто науково обгрунтоване, науково достовірне бачення кінцевих результатів дії і взаємодії суб"єктів процесу; це констрування ідеальної моделі майбутнього об"єкту і умов його здійснення з можливих, конкретно існуючих елементів, на основі розкриття об"єктивних закономірностей руху і тенденцій розвитку досліджуваного предмета.

Прогнозування створює умови для складання програми і плану, дозволяє вибрати найраціональніші форми, методи, за-

соби діяльності. Можна вичленили такі обов'язкові елементи планування:

- вибір і обґрунтування кінцевої мети, конкретних результатів;

- передбачення ходу і результативності роботи на окремих етапах дії окремих рівневих суб'єктів на окремих суб'єктах;

- визначення кількісної результативності, кількісної оцінки різних параметрів процесу /матеріальні ресурси, час, кадри і т.д./, їх аналіз і вибір оптимальних по заданих критеріях ефективності /штатний розпис, навчальні плани, навчальні програми, структура закладу, форми навчання тощо/;

- розробка системи необхідних заходів, що забезпечать реалізацію запланованого у встановлені терміни.

Прикладом практичних дій органу управління освітою на цьому етапі може бути план роботи з педагогічними кадрами, передбачений Програмою "Освіта Черкащини" на 1994 - 2005 роки.

"...Заходи реалізації:

1. Забезпечити навчально-виховні заклади області кваліфікованими педагогічними кадрами до 2005 року у відповідності з перспективним планом їхньої підготовки /додаток № 1/.

1994 - 2005 рр. Управління освіти виконкому
обласної Ради

2. Створити в області цітку систему безперервної освіти педагогічних працівників, сприяти підвищенню їхнього професіоналізму, освітнього та загальнокультурного рівнів /додатки №№ 2, 3/.

1994 - 2005 рр. Управління освіти виконкому
обласної Ради

3. Скоординувати організаційно-методичну діяльність кафедр та інших підрозділів обласного інституту післядипломної освіти на пошук інновацій, впровадження в практику нових досягнень педагогічних технологій.

Постійно

Управління освіти виконкому
обласної Ради

4. Впроваджувати нову систему оцінки /атестації/ рівня професійної діяльності педагогічних працівників.

Постійно

Управління освіти виконкому
обласної Ради

5. Сприяти реформуванню підготовки педагогічних кадрів, удосконалювати відбір молоді на педагогічні спеціальності. Розробити систему заохочення творчої молоді до педагогічної діяльності.

1994 - 1995 рр.

Управління освіти виконкому
обласної Ради..."

Третім /ключовим/ етапом організаційно-педагогічних основ безперервної освіти педагогічних кадрів є практична реалізація планів /програм/. Цей етап включає низку послідовних і паралельних циклів. Структура його в залежності від конкретних обставин може мінятися, можуть і повинні мінятися форми, методи, засоби діяльності. Незмінним лишається основна вимога - жива, конкретна, науково-педагогічно доцільна робота усіх складових /суб"єктів/ педагогічного процесу: родини, учнів, студентів, вчителів, викладачів, інших працівників закладів освіти.

На четвертому /заключному/ етапі проводиться аналіз виконаної роботи, підбиваються підсумки, підраховується соціальний, психолого-педагогічний, економічний ефект, здійснюється моральне і матеріальне заохочення суб'єктів процесу. Підбиваючи підсумки, одночасово одержують зрізи реального стану, співвідношення його до прогнозованого /соціально замовленого/ результату; встановлюється, що ж не спрацювало, на якому рівні, яка ланка, який суб'єкт, які аспекти потребують змін, удосконалення змістової чи матеріальної допомоги. Приймаються необхідні адміністративно-управлінські рішення.

Якщо дотримуватися всіх умов наукового аналізу, то саме на цьому етапі вимальовуються контури нового циклу діяльності системи, формуються перспективи подальшої роботи.

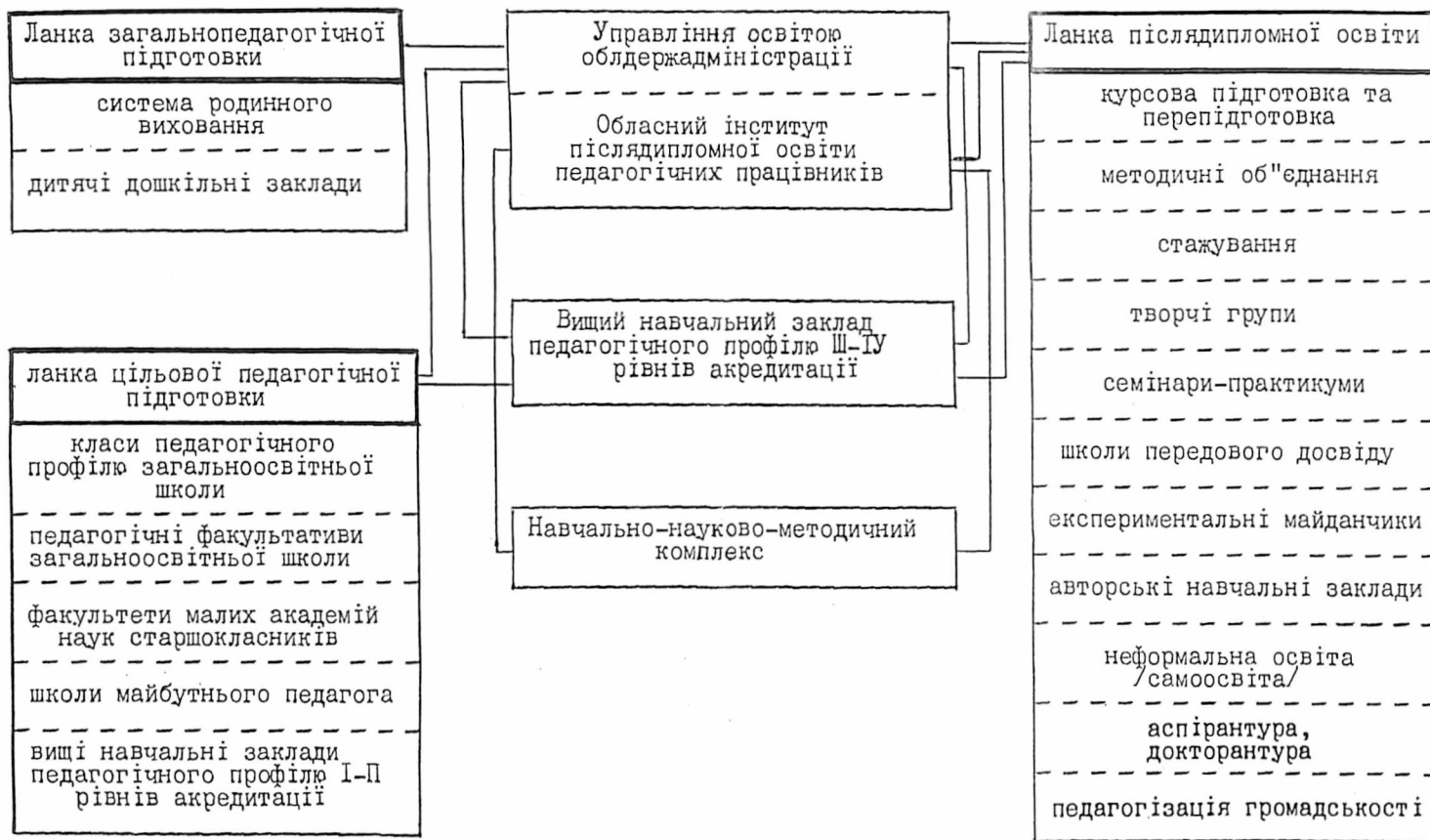
У процесі конструючого експерименту сформована принципова модель безперервної освіти педагогічних кадрів /таблиця № 3/.

Формуюче /конструюче/ дослідження, що визначає ефективність пропонованої системи, проводилося на базі Черкаської області протягом 1988 - 1996 років. Головними критеріями перевірки ефективності системи були рівень діяльності суб'єктів системи, ступінь співпадання досягнутих результатів з визначеними цілями, завданнями і прогнозами, забезпечення максимально можливої в даних конкретних умовах реалізації цих завдань; кількість абітурієнтів на одне студентське місце; кількість відмінників, що вступають до ВНЗ педагогічного спрямування; кількість повернення випускників ВНЗ до закладів освіти; рівень вакантності і плинності кадрів у закладах освіти.

Перевірка дієвості нової системи здійснювалася в 1993-96 роках. Результати вивчення показали: у 1974 році в закладах

Принципова модель
безперервної освіти педагогічних кадрів

Таблиця № 3

освіти Черкаської області не були заповнені 433 вчительські посади. З 4,5 тис. анкетованих педагогів передовий педагогічний досвід у своїй роботі використовували лише 9,7 %. Удосконалена система, що почала діяти з 1989 року, виявилася ефективною. Зокрема у 1996 році до ВНЗ вступало 345 відмінників, вступило - 301, цільовиків - 230, вступило - 225; випускників МАН, педкласів вступало 130, вступило - 127; випускників педучилищ вступало 100, вступило 100.

У 1996 році повернулося випускників вузів у заклади /райони/, які їх направляли, 98,6 відсотка. У 1996/97 навчальному році з 28 тисяч педагогічних посад вакантними є лише 32, або 0,16 %.

Протягом конструюючого етапу дослідження зростала кількість творчо працюючих педагогів. Так, у 1973 році в Черкаській області творчих груп не було зовсім, у 1975 році їх діяло 3, а в 1996 - 11. Всі вони апробували ідеї педагогічної науки і передового педагогічного досвіду.

Здійснені дослідження дозволили зробити висновки:

1. Науково обґрунтована система безперервної освіти педагогічних кадрів є важливим фактором забезпечення досягнення якісно нового стану економічного й соціального розвитку української держави. Проведене дослідження дозволило визначити організаційно-педагогічні основи безперервної освіти педагогічних кадрів.

2. Реальний стан організаційно-педагогічної діяльності відповідних інституцій не забезпечує системності і безперервності освіти педагогічних кадрів. Сформульовані основні вимоги до ефективної діяльності системи, показані шляхи реалізації прогнозованих близьких, середніх і далеких перспектив

дають можливість забезпечувати дієвість системи, рівнів і структур, спрямованих на удосконалення освітнього процесу.

3. Дослідження підтвердило правомірність поетапного підходу до організаційно-педагогічного забезпечення освіти педагогічних кадрів, ефективність і доцільність застосування визначених форм і методів на кожному етапі в залежності від цілей, змісту і підготовленості суб'єкта.

4. Для забезпечення безперервності освіти педагогічних кадрів необхідне застосування перспективних організаційно-педагогічних підходів, низки ефективних нетрадиційних форм.

5. Науково-методичні лабораторії, творчі групи педагогів на всіх рівнях /область, район, освітній заклад/, організація роботи на діагностико-прогностичних засадах дають можливість підвищувати ефективність відбору, підготовки, післядипломної освіти педагогічних кадрів, сприяють росту рівня управлінської діяльності. За рахунок інтенсифікації використання ППД досягається економічний ефект.

6. Теоретичні узагальнення і висновки з матеріалів експерименту, розроблена гіпотетична модель організаційно-педагогічних основ безперервної освіти педагогічних кадрів дозволяють осмислено, науково-обґрунтовано застосовувати диференційовані форми і методи освіти педагогічних кадрів.

У додатках подані окремі первинні матеріали експериментально-дослідницької роботи: таблиці, схеми, анкети, програми, плани, інші ілюстративні матеріали та перелік авторських публікацій по темі дослідження.

Вищеописане дослідження не претендує на вичерпність і завершеність вивчення всіх аспектів проблеми. Подальше її вивчення вбачається в розробці більш досконалої методики про-

гнозування потреби в педагогічних кадрах, відшуканні оптимальних шляхів їх підготовки з врахуванням нових економічних умов, оптимізації і удосконаленні мережі педагогічних навчальних закладів, створенні умов для підвищення соціального престижу педагогічної професії, поєднанні зусиль і коштів держави, юридичних і фізичних осіб, громадських інституцій у забезпеченні потреб у педагогічних кадрах.

Основні положення дисертації знайшли відображення в таких публікаціях автора:

1. Активізація і розвиток творчого потенціалу педагогічних працівників – необхідна умова успішного здійснення безперервної освіти в ланці "дошкілля – школа – профтехучилище". – Черкаси, 1996. – 32 с.

2. Створення і впровадження передового педагогічного досвіду – одна з головних передумов побудови високоефективної освітньої системи. – Черкаси, 1996. – 22 с.

3. Основи прогнозування роботи з педагогічними працівниками дошкільних закладів. – К., 1993. – 17 с.

4. Гуманізація навчально-виховного процесу в закладах освіти /організаційно-управлінський аспект/. – К., 1992. – 32 с.

5. Завдання, поставлені життям. П Педагогічний вісник. – Черкаси, 1996. – № 3. – С. 2-4.

6. Проблеми кадрового забезпечення при формуванні національної системи освіти: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми". – Чернівці, 1996. – С. 13-16.

7. Реалізація принципу неперервної освіти на основі науково-педагогічного досвіду В.О. Сухомлинського в освітньо-

виховних закладах Черкаської області: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції "В.О. Сухомлинський і сучасність" - Умань, 1996. - 25 с.

8. Вимоги до кадрового забезпечення при формуванні національної системи освіти: Тези науково-практичної конференції "Проблеми підготовки вчителя національної школи". - Умань, 1995. - С. І-2.

9. Шляхи забезпечення неперервної екологічної освіти школярів: Тези міжвузівської науково-практичної конференції. - Черкаси, Умань, 1993. - С. І-3.

АННОТАЦІЯ

Кузьминский А.И. Организационно-педагогические основы непрерывного образования педагогических кадров.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности ІЗ.00.0І - Теория и история педагогики. Украинский государственный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 1997.

Защищается педагогическая концепция организационно-методической деятельности обласного управления образованием по обеспечению непрерывного образования педагогических кадров на основе системно-комплексного подхода, определения цели и задач, содержания, форм и методов, оптимальной взаимосвязи науки и передового опыта; разработанная на основе этой концепции система деятельности управления образованием и его подструктур; модель организационно-педагогических форм и методов непрерывного образования педагогических кадров.

ANNOTATION

Kuz'minsky A.I. Organizational-pedagogical foundation of continual education for pedagogical personnel.

Dissertation to be awarded the scientific degree of Kandidat of Pedagogy in speciality 13.00.01 — Theory and History of Pedagogy. The Dragomanov Ukrainian State Pedagogical University, Kiev, 1997.

For deference: pedagogical conception of organizational — methodical activities of Regional Education Administration aimed to provide continual education for pedagogical personnel as based on systemic and complex approach, goals, tasks, content, forms and methods set up, ultimate interrelation between science and advanced pedagogical practice maintained; the activities algorithm for Regional Administration and its substructures as based on the abovestated conception; the pattern of organizational — pedagogical forms and methods of continual education for pedagogical personnel.

Ключові слова: безперервна педагогічна освіта, організаційно-педагогічні основи освіти вчителів, системно-комплексний підхід, діагностико-прогностичний метод.

АБРЕВІАТУРИ І СКОРОЧЕННЯ

ВНЗ	- вищий навчальний заклад
ІПК	- інститут підвищення кваліфікації
МАН	- мала академія наук
МО	- Міністерство освіти
ННМК	- науково-навчально-методичний комплекс
ОіПОПП	- обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників
ОІУВ	- обласний інститут удосконалення вчителів
ППД	- передовий педагогічний досвід
РМК	- районний методичний кабінет
ФПК	- факультет підвищення кваліфікації
УО	- управління освітою

Підписано до друку 18.04.1997 р. Формат 60x84-16.
Ум. друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 1,0. Тираж 100.